

พุทธปรัชญาการศึกษากระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพพลเมืองไทยในทศวรรษหน้า
Buddhist philosophy on the process of enhancing and developing the potential of Thai
citizens in the next decade.

ปรีชา ศรีสอนใจ^๑

บทคัดย่อ

พลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมสังคมไทยก็เช่นกันย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพที่ดี ซึ่งหมายถึงความมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม “คิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาได้ พร้อมทั้งอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพ” เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงให้กับครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และการเป็นพลเมืองดีนั้นย่อมต้องได้รับการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพไปในทางที่ถูกต้อง เพื่อให้พลเมืองของแต่ละสังคมได้นำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับการหล่อหลอมนำไปประพฤติปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ ของสังคมมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมไม่ละเมิดล่วงล้ำสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมมีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน พุทธปรัชญาการศึกษา เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพพลเมืองของสังคมไทยในทศวรรษหน้าให้เป็นพลเมืองที่ดี เป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริง เข้าใจความหมายของชีวิต ทั้งดำรงชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับความจริง มีเหตุมีผล สามารถนำหลักเหตุและผลไปวิเคราะห์และอธิบายความจริงและความ เป็นไปของสิ่งทั้งหลายในโลก ได้ชี้แนะให้ทราบว่าอะไรคือความเป็นเลิศ หรือความดีที่พึงปรารถนาในชีวิต และจะศึกษาปฏิบัติให้เป็นผลได้อย่างไร

คำสำคัญ : พุทธปรัชญาการศึกษา,กระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพ,พลเมือง

Abstracts

Citizens are an important element of Thai society. They also want good quality citizens. This means a healthy body. Have a good heart Moral ethics "is a solution to the problem. Together with the society happily. Efficient "is an important force in the development of progress. Security for families, communities, societies, nations, and citizenship must be strengthened and developed in the right way. In order for each citizen of the society to adopt the knowledge that has been molded to behave according to the rules of society, they are responsible for their duties. Know their role. And act appropriately, not violate the rights and freedoms of others To follow the norms and traditions of society, morality is a guideline for living for sustainable social development. Buddhist Educational Philosophy It is a process of strengthening and developing the potential of Thai society in the next decade to be a good citizen. It is a study to understand the truth. Understand the meaning of life They live in harmony with the truth, reason, can lead the cause and effect, analyze and explain the truth and the things of the world. Have guided you to know what excellence is. Or good wishes in life. And how to study as a result?

Keywords: Buddhist Philosophy, Education, Empowerment and Empowerment Process, Citizenship

^๑ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทนำ

พลเมือง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมทุกสังคม เช่นเดียวกับสังคมไทยย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพที่ดี ซึ่งหมายถึงความมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม “คิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาได้ พร้อมทั้งอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพ” เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงให้กับครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และการเป็นพลเมืองดีนั้นย่อมต้องได้รับการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพไปในทางที่ถูกต้อง เพื่อให้พลเมืองของแต่ละสังคมได้นำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับการหล่อหลอมนำไปประพฤติปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ ของสังคมมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมไม่ละเมิดล่วงล้ำสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมมีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอีกด้วย เพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน ซึ่งตลอดระยะเวลาหลายที่ผ่านมานั้น ประเทศไทยประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองโดยตรงหลายด้าน

๑. ปัญหาพลเมืองช่วงวัยแรกเกิด – เยาวชน – วัยรุ่น ปัญหาของพลเมืองไทยช่วงวัยนี้ โดยส่วนใหญ่จะเกิดจากปัญหาครอบครัวเป็นหลักเพราะครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่สำคัญที่สุดของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยซึ่งประชาชนมีวิถีชีวิตผูกพันกับครอบครัวตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย นับแต่อดีตครอบครัวถือเป็นศูนย์กลางในการอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในครอบครัวทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมและการประกอบอาชีพในเชิงเศรษฐกิจ โดยที่โครงสร้างและรูปแบบของครอบครัวไทย ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม นับจากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ จนกระทั่งในปัจจุบัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่สังคม อุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม อัตราการย้ายถิ่นอพยพ แรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองเพิ่มมากขึ้น มีการกระจุกตัวของรายได้และการพัฒนาอยู่เฉพาะในเขตเมือง ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ตลอดจนความผันผวนทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและของโลก ได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างระหว่างรายได้ฐานะทางเศรษฐกิจ และค่านิยมของประชาชนและส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและรูปแบบของครอบครัวไทย ผลจากการเปลี่ยนแปลงสังคมดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของครอบครัวและรูปแบบของครอบครัวไทย ซึ่งครอบครัวไทยที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมีมากขึ้น และครอบครัวเดี่ยวมีหลายรูปแบบมากกว่าที่เคยพบในอดีต จากข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๕ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (อ้างถึงในกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ๒๕๔๗) แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวไทยในปัจจุบันมีรูปแบบหลากหลายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวเดี่ยว ซึ่งพบว่ามีรูปแบบของครอบครัวเดี่ยวที่มีแม่หรือพ่อ ฝ่ายเดียวเป็นหัวหน้าครอบครัว (single parent) มากขึ้น โดยพิจารณาได้จากสถิติการหย่าร้างที่เพิ่มขึ้น จาก ๓.๗ คู่ต่อ ๑,๐๐๐ คู่ในปี ๒๕๓๙ เป็น ๔.๔๙ คู่ต่อ ๑,๐๐๐ คู่ในปี ๒๕๔๕ ในขณะที่ ครอบครัวเดี่ยวที่มีพ่อแม่และลูก มีแนวโน้มลดลง (กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ, ๒๕๔๗ : ๙) นอกจากนี้ยังพบว่ามีรูปแบบครอบครัวที่รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ครอบครัวเรออน ครอบครัวที่พ่อแม่เป็นวัยรุ่น และครอบครัวที่เกิดจากการแต่งงาน ของเพศเดียวกัน มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นด้วย ในปัจจุบันแม่จะมีการคาดการณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ด้านครอบครัวไทย ซึ่งพบแนวโน้มว่า ครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัวที่พ่อแม่เป็นเยาวชนวัยรุ่น และครอบครัวเรออน มีแนวโน้ม เพิ่มสูงขึ้น^๒ จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปัญหาพลเมืองไทยช่วงวัยแรกเกิดเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุของปัญหาครอบครัว และเมื่อครอบครัวมีปัญหามลกระทบตามมาก็คือ ปัญหาเยาวชน เด็กและเยาวชนจำนวนมากซึมซับพฤติกรรมความรุนแรง สื่อลามกอนาจาร เสพยาเสพติด มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร อยู่ในแหล่งมั่วสุม และอื่นๆ จนพฤติกรรมเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตร่วมสมัยของเด็กและเยาวชนซึ่งพวกเขาคือพลเมืองของไทยในอนาคต

๒. ปัญหาพลเมืองช่วงวัยแรงงาน ปัญหาของพลเมืองสังคมไทยช่วงวัยนี้เกิดจากผลกระทบจากจำนวนประชากรไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากที่มีจำนวนเพียง ๒๐ ล้านคน ในปี ๑๙๕๐ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน ๖๗.๔

^๒ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มกราคม ๒๕๕๐.

ล้านคนในขณะนี้ (UN Population Prospects, ๒๐๑๒ revision) การคาดประมาณ ประชากรในอนาคตโดยสำนักงานประชากรขององค์การสหประชาชาติ พบว่าไทยจะมีจำนวนประชากรมากที่สุดที่ ๖๗.๙ ล้านคน ในปี ๒๐๒๕ ซึ่งใกล้เคียงกับตัวเลขจากการคาดประมาณประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่คาดประมาณว่าจำนวนประชากรไทยจะมีมากที่สุดในปี ๒๐๒๕ จำนวน ๖๘.๕ ล้านคน จากนั้นจำนวนประชากรไทยจะลดลงอย่างช้าๆ อยู่ที่ราว ๔๐ ล้านคนในปี ๒๑๐๐ ประชากรวัยทำงานอายุระหว่าง ๑๕-๖๔ ปี จำนวนมากที่สุดเท่าที่เคยเป็นมา คิดเป็นจำนวน ๔๘ ล้านคนหรือร้อยละ ๗๑.๔ ของประชากรทั้งหมดในปี ๒๐๑๔ ข้อมูลจากสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. ๒๕๕๓ พบว่าประชากรที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปจำนวน ๕๒.๕ ล้านคนนั้น เป็นจำนวนผู้มีงานทำ ๓๘.๖ ล้านคนหรือร้อยละ ๗๓.๕ ของประชากรกลุ่มนี้มีงานทำ ซึ่งส่วนที่เหลือจะเป็นผู้ที่เรียนหนังสือหรืออยู่ในวัยเกษียณไม่ได้เป็นกำลังแรงงาน นอกจากนั้น มีความแตกต่างของผู้มีงานทำ โดยร้อยละ ๔๓.๖ เป็นการทำงานในภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ ๑๙.๖ ในเขตเมือง และร้อยละ ๖๒.๒ ในเขตชนบท) และร้อยละ ๕๖.๔ อยู่นอกภาคการเกษตรกรรม (ร้อยละ ๘๐.๔ ในเขตเมือง และร้อยละ ๓๗.๘ ในเขตชนบท) รายงานจากกองวิจัยตลาดแรงงาน กรมการจัดหางาน ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๗ จากข้อมูลของสำนักงาน สถิติแห่งชาติที่ทำการสำรวจในเดือนตุลาคม ๒๕๕๗ ปรากฏว่ามีกำลังแรงงานประมาณ ๓๘.๓๑ ล้านคน เป็นผู้มีงานทำ ๓๗.๙๒ ล้านคน ผู้ว่างงานจำนวน ๒.๘๙ แสนคน (คิดเป็นอัตราการว่างงานร้อยละ ๐.๘) และผู้รอฤดูกาล ๑.๐๑ แสนคน เมื่อพิจารณาผู้ว่างงานจากประสบการณ์การทำงาน พบว่าเป็นผู้ที่ไม่เคยทำงานมาก่อน ๑.๑๑ แสนคน และเคยทำงาน มาก่อน ๑.๗๘ แสนคน ในจำนวนผู้ที่เคยทำงานมาก่อน เคยทำงานอยู่ในภาคการบริการและการค้ามากที่สุดจำนวน ๐.๙๓ แสนคน รองลงมาอยู่ในภาคการผลิต จำนวน ๐.๖๙ แสนคน และภาคเกษตรกรรมน้อยที่สุด จำนวน ๐.๑๖ แสน คน ทั้งนี้แม้ว่าอัตราการว่างงานและอัตราการทำงานต่ำระดับของคนไทยอยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ ๑ เป็นเรื่องน่าห่วงที่กำลังแรงงานกลุ่มเยาวชนซึ่งไม่สามารถยกระดับไปสู่การมีทักษะแรงงานที่สูงขึ้น แม้ว่าเกือบครึ่งหนึ่งของผู้มีงานทำยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรม แต่มีแนวโน้มสูงว่าลูกหลานของเกษตรกรไทยที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นนั้นจะไม่เข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมแบบรุ่นพ่อแม่ของตน จึงทำให้เกิดปัญหาแรงงาน ตกงาน อาชญากรรมตามมา ซึ่งจากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นทำให้พลเมืองไทยช่วงวัยนี้ต้องเกิดการแก่งแย่งเอาเปรียบเห็นแก่ตัวขาดคุณธรรมจริยธรรมกันมากขึ้น

๓. ปัญหาพลเมืองช่วงวัยสูงอายุ ในศตวรรษนี้การสูงวัยของประชากรเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ทุกวันนี้ประชากรเกือบทุกประเทศในโลกกำลังมีอายุสูงขึ้น อันเป็นผลมาจากการที่อัตราเกิดของประเทศต่างๆ ได้ลดต่ำลง ในขณะที่ผู้คนมีอายุยืนยาวขึ้น ในปี ๒๕๕๖ นี้ ในจำนวนประชากรโลกทั้งหมด ๗,๑๐๐ ล้านคน เป็นประชากรที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ ๑๒ ซึ่งเรียกได้ว่าโลกของเราได้กลายเป็นสังคมสูงวัยแล้ว ในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาประชากรไทยมีอายุสูงขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้โครงสร้างอายุของประชากรไทยได้เปลี่ยนผ่านจากที่เคยเป็นประชากรเยาว์วัยกลายเป็นประชากรสูงวัย ในช่วงเวลา ๔๐ ปีที่ผ่านมา ผู้หญิงไทยมีลูกกันน้อยลงอย่างมาก อัตราเจริญพันธุ์รวมหรือจำนวนบุตรเฉลี่ยที่ผู้หญิงคนหนึ่งจะมีตลอดวัยของการมีบุตรของตน ได้ลดลงจากบุตรเฉลี่ยมากกว่า ๕ คน เมื่อ ๔๐ ปีก่อนเหลือเพียง ๑.๖ คน ในปัจจุบันอัตราเกิดซึ่งเคยสูงกว่า ๔๐ ต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน ลดลงเหลือ เพียงประมาณ ๑๒ ในปี ๒๕๕๖ นี้ ในขณะที่อายุของคนไทยได้ยืนยาวขึ้นอย่างมาก จากที่เคยมีอายุคาดเฉลี่ย ตั้งแต่แรกเกิดไม่ถึง ๖๐ ปี เมื่อ ๔๐ ปีก่อน ก็ยืนยาวขึ้นถึง ๗๔ ปีในปัจจุบัน^๓ เมื่อดูแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรไทยในอนาคตอันใกล้จะเห็นชัดเจนว่าประชากรที่เกิดระหว่างปีพ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๒๖ ที่มีจำนวนมากกว่าหนึ่งล้านคนต่อปี กำลังทยอยกลายเป็นผู้สูงอายุในเวลาอีกประมาณ ๑๐ ปีข้างหน้า^๔ ดังนั้นจึงคาดการณ์ได้อย่างชัดเจนว่านับจากนี้เป็นต้นไป ประชากรไทยจะมีอายุสูงขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ตัวเลขจากการคาดประมาณประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติได้แสดงให้เห็นว่า อีก ๖ ปีข้างหน้า ในปี๒๕๖๖ ประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ในประเทศ ไทยจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น ๑๔.๑ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๒๑ ของประชากรทั้งหมด เท่ากับว่าประเทศไทยจะ กลายเป็น "สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์" และนับจากวันนี้ไปอีกเพียง ๑๐ ปี ในปี ๒๕๗๐ ประเทศไทยจะมี ประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มากถึง ๑๘.๗ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๙ ของประชากร

^๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำมะโนประชากรปี ๒๕๑๓ และ ๒๕๕๓.

ทั้งหมด ใน ขณะเดียวกันนั้น สัดส่วนประชากรวัยเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปีก็จะลดลงเรื่อยๆ จากที่มีอยู่ร้อยละ ๑๙ ในปี ๒๕๕๖ จะลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๑๔ ของประชากรทั้งหมด ในปี ๒๕๗๖ จึงกล่าวได้ว่าในเวลาอีกเพียงไม่ถึง ๒๐ ปีข้างหน้า ประเทศไทยก็จะกลายเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” เมื่อมีประชากรสูงอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มากถึงหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งหมด^๔ ปัญหาที่จะตามมาคือพลเมืองในวัยนี้จะอยู่อย่างไรถึงพลเมืองในวันเด็กก็มีปัญหาทางครอบครัว พลเมืองวัยแรงงานก็ไม่มีความสามารถรายได้ขาดคุณธรรมจริยธรรม จากปัญหาพลเมืองไทยแต่ละช่วงวัยที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยสูงอายุ พลเมืองไทยมีปัญหามากมายที่ต้องรับมือป้องกันและแก้ไข และเมื่อมองภาพรวมของปัญหาทั้งหมดสาเหตุของปัญหาน่าจะเกิดจากความที่พลเมืองไทยขาดการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้องดีงามอย่างจริงจัง

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพพลเมือง

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ นั้นมุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วคาดการณ์ได้ยากและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท จากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ภัยธรรมชาติที่รุนแรง เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม วาตภัย เป็นต้น อันเป็นผลมาจากการทำลายธรรมชาติของมนุษย์ กระแสนิยมวัฒนธรรมต่างชาติ การบริโภคนิยม การว่างงาน ความขัดแย้งภายในประเทศ ส่งผลให้ความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร คุณธรรมของคนในสังคมลดลง จึงจำเป็นต้องพัฒนาส่งเสริมให้คน ชุมชน และสังคมมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถปรับตัวให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งจะเป็นหนทางต่อการแก้ไขปัญหาและเป็นแรงหนุนต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ นั้นมุ่งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยง และเสริมรากฐานของประเทศด้านต่างๆ ให้เข้มแข็งควบคู่กับการพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้อย่างเป็นธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

การสร้างความเป็นธรรมในสังคมถือว่าเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่รัฐบาลไทยใช้เป็นกระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพพลเมืองไทยซึ่งให้ความสำคัญกับประเด็นเหล่านี้ คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับทุกคนในสังคมไทยควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเอง การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับปัจเจก และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาประเทศ การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีการสานสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึงผลประโยชน์ของ สังคมและเสริมสร้างการบริหารราชการแผ่นดินที่มีประสิทธิภาพ กระบวนการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม

พุทธปรัชญาการศึกษา : กระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพพลเมืองไทย

พุทธปรัชญาการศึกษามาจากคำว่า Buddhishic Philosophy of Education ซึ่งได้แนวคิดมาจากพระพุทธศาสนา (Buddhism) การศึกษาในพุทธปรัชญาคือ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริงเข้าใจความหมายของชีวิตทั้งดำรงชีวิตให้

^๔ ๑. พ.ศ. ๒๕๕๐, ๒๕๕๐, ๒๕๖๓ : Rungpitarangsi (1974)

๒. พ.ศ. ๒๕๖๗-๒๕๖๘, ๒๕๖๗-๒๕๖๘, ๒๕๖๘-๒๕๖๙, ๒๕๖๙-๒๕๖๙, ๒๕๖๙-๒๕๖๙, ๒๕๖๙-๒๕๖๙, ๒๕๖๙-๒๕๖๙ : รายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

๓. พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๕๖ ประมาณโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ม.มหิดล

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สอดคล้องสัมพันธ์กับความจริง^๕ พุทธปรัชญา ได้นำหลักเหตุและผลไปวิเคราะห์และอธิบายความจริงและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายในโลกได้ชี้แนะให้ทราบว่าอะไรคือความเป็นเลิศหรือความดีที่พึงปรารถนาในชีวิตและจะศึกษาปฏิบัติให้เป็นผลได้อย่างไร พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับคนไทยมาช้านานเกือบจะกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย เพราะได้หล่อหลอมเป็นวิถีดำเนินชีวิตของคนไทย จึงเห็นควรให้พุทธปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาการศึกษาที่มีพื้นฐานอยู่บนความเป็นไทย ผู้รู้ที่สนับสนุนให้พิจารณาปรัชญาการศึกษาไทยบนพื้นฐานของพุทธปรัชญา เช่น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ท่านพุทธทาสภิกขุ พระเทพเวที พระราชวรมณี อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ และอ.เอกวิทย์ ณ ถลาง เป็นต้น พระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นถึงความจริงหรือสัจธรรมในหลักไตรลักษณ์ ซึ่งได้แก่นิจจัง คือ ความเป็นของไม่เที่ยง ทุกขังคือความเป็นทุกข์ อนัตตาคือความเป็นของไม่ใช่ตน โลกและชีวิตเป็นอนิจจังไม่มีอะไรแน่นอน มนุษย์จึงไม่ควรติดอยู่กับวัตถุหรือมุ่งแสวงหาแต่ความสุขทางวัตถุ เพราะชีวิตแท้จริงแล้วเป็นทุกข์ เพราะประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ อันเป็นของไม่เที่ยง คือ ชันธ์ ๕ ได้แก่

๑. รูป คือ ร่างกาย รวมทั้งคุณสมบัติและพฤติกรรมทั้งปวง

๒. เวทนา คือ อารมณ์ทุกข์และสุขของมนุษย์

๓. สัญญา คือ การเรียนรู้ ความจำ

๔. สังขาร คือ องค์ประกอบทางจิตที่คอยปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่ว ได้แก่ เจตคติ ค่านิยม ความตั้งใจ ความสนใจ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นแรงขับให้มีการกระทำ

๕. วิญญาณ คือ การรับรู้เกิดจากประสาทสัมผัสโดยตรง

มนุษย์เป็นอนัตตาคือไม่มีตัวตนที่แท้จริงที่เห็นว่าเป็นตัวตนอยู่นี้ก็เพราะว่าองค์ประกอบทั้ง ๕ มารวมกันอยู่ในกระแสแห่งการเกิดดับซึ่งเป็นไปตามหลักปฏิจสมุปบาทคือทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในกฎเหตุและผลหรือเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ พุทธปรัชญาการศึกษา คือการพัฒนาชันธ์ ๕ เพื่อให้ความรู้และของดีของผู้เรียนลดน้อยลงและหมดไปในที่สุด และให้อยู่ในสังคมอย่างเป็นคนเก่งคนดีและมีความสุขในโลกปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น การศึกษาต้องช่วยพัฒนาสังคมให้ร่มเย็นเป็นสุข เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาซึ่งถ้าเข้าใจพุทธปรัชญาในไตรลักษณ์กับหลักอิทธิบาท ๔ แล้วก็จะเข้าใจสังคมได้ดีขึ้นและไม่ตกใจไปกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม

อิทธิบาท ๔ คือ สิ่งซึ่งมีคุณธรรมให้บรรลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ประกอบด้วย

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น

๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ ผักไฟในสิ่งนั้น

๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

หลักธรรมทั้ง ๔ ข้อ เป็นหลักปฏิบัติตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาที่มีอานิสงส์ให้ผู้นำไปใช้ประสบผลสำเร็จตามที่ตนมุ่งหวังอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีความต้องการพัฒนาพลเมืองของสังคมไทยให้ประสบผลสำเร็จก็ต้องใช้หลักอิทธิบาท ๔ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวแนวทาง

อย่างไรก็ตามหากสังคมไทยต้องการพัฒนาพลเมืองให้มีปัญญารู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมก็ต้องพัฒนาพลเมืองให้รู้และเข้าใจพุทธปรัชญาการศึกษาอย่างถ่องแท้ตามความมุ่งหมายเกี่ยวกับลักษณะของการเรียนรู้ว่า การศึกษาตามแนวนี้นี้จะพัฒนาวิธีคิดและผู้เรียนมีเหตุผลเพื่อให้สามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างผู้มีปัญญา พุทธปรัชญาการศึกษาต้องการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความร่มเย็นแก่ชีวิตในสังคมตามนโยบายการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญา ๓ ประการได้แก่

๑. การจัดการศึกษาเพื่อนสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นนโยบายประชาธิปไตย เพราะพุทธปรัชญาเป็นปรัชญาประชาธิปไตย เช่นพระพุทธเจ้าสอนไว้ว่า บุคคลแต่ละคนไม่เหมือนกันเปรียบเสมือนดอกบัว ๔ เหล่า

^๕ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี, การศึกษาและจริยธรรม, หน้า ๖

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการแบ่งปัน

๓.การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

นโยบายการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาทั้ง ๓ ประการนี้ ต้องการชี้ให้เห็นว่าการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อสนองความต้องการของคนทุกคนอย่างเสมอภาคถึงแม้ว่าคนทุกคนจะมีความแตกต่างกันทั้งทางกายภาพและสติปัญญา การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อปลูกฝังคนให้มีสิทธิในการแสดงออกมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและแบ่งปันความคิดเห็น รวมทั้งส่งเสริมให้รู้จักคิดวิเคราะห์ด้วย เหมือนดังแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุว่าการศึกษาต้องมีจุดมุ่งหมายดังนี้

๑. เพื่อดับทุกข์ทั้งปวงให้หมดสิ้น คือทุกข์ที่เกิดจากกิเลสเพราะการศึกษาในพุทธศาสนา หมายถึงการสามารถทำให้บุคคลเอาชนะโลกนี้ทั้งหมด (ไม่ต้องการลายยศทางวัตถุใดๆ) เอาชนะโลกอื่นทั้งหมด (ไม่ต้องการไปเกิดในชาติอื่น) และทำให้อยู่เหนือโลกทั้งปวง (ดับกิเลสโดยสิ้นเชิงไม่เกิดในโลกไหนอีกต่อไป)

๒. เพื่อส่งเสริมศีลธรรมทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของมนุษย์ คือ สร้างความถูกต้องเพื่อความก้าวหน้าทั้งทางวัตถุและจิตใจ ต้องชี้ให้เห็นถึงความสุข ๒ อย่างคือ ความสุขทางกาย ซึ่งยิ่งเสพยิ่งต้องการมากและทำความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น กับความสุขทางจิต ซึ่งยิ่งแสวงหาเท่าไรยิ่งทำความร่มเย็นให้มากเท่านั้น

๓. เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม คือจัดความเห็นแก่ตัวและร่วมมือกันเสริมสร้างสันติสุขในชุมชนและในโลก โดยให้จุดมุ่งหมายทั้ง ๓ ข้อนี้นำไปใช้ในการจัดการศึกษาในโรงเรียน พร้อมทั้งยึดหลักพุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา หัตถศึกษา

นอกจากนี้การศึกษาและครูต้องหน้าที่ให้สมบูรณ์ ๒ ประการ คือ

๑. หน้าที่ในการถ่ายทอดศิลปวิทยา ได้แก่ วิชาชีพลดอดจนมรดกทางวัฒนธรรม ทางวิชาการ ซึ่งหมายถึงถ่ายทอดให้นักเรียนได้รู้จริง มีความรู้ที่แจ่มแจ้งให้รู้มากขึ้น มีการเพิ่มพูนหรือทำให้งามขึ้นและนำไปประกอบอาชีพได้ หรือสร้างความเป็นเลิศทั้งด้านสติปัญญาและเลิศในประโยชน์ของสังคมประเทศชาติ

๒. หน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ดีงามถูกต้อง และการฝึกฝนพัฒนาตนให้สมบูรณ์ เช่น การทำให้นักมีแรงจูงใจที่ถูกต้อง (ฉันทะ) ในการศึกษา ส่วนสาระสำคัญของพุทธปรัชญาการศึกษา ก็ต้องเป็นไปเพื่อความมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อพัฒนาร่างกายและจิตใจของผู้เรียนให้สมบูรณ์ เพื่อให้เข้าใจอุดมการณ์สังคมที่ผู้เรียนในฐานะเป็นพลเมืองดี เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดของผู้เรียนไปสู่การคิดที่ถูกต้อง เพื่อพัฒนาศีลธรรมและจริยธรรมของผู้เรียนให้มีความสัมพันธ์อย่างสงประหว่างสมาชิกของสังคมและโลก เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและเจตคติในกลุ่มสาระตามหลักสูตร และระดับชั้นเรียนตามความต้องการของแต่ละบุคคล และความแตกต่างระหว่างบุคคล สถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามพุทธปรัชญาการศึกษา เชื่อว่าผู้เรียนทุกคนพร้อมที่จะเป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุขทุกช่วงชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น สถานศึกษาต้องมีจุดมุ่งหมายดังนี้

๑. เตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนทุกคนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขในทุกช่วงชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๒. จัดสิ่งแวดล้อมและอาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เอื้อและสอดคล้องต่อการพัฒนาร่างกายและจิตใจของผู้เรียนทุกคน

๓. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแบ่งปัน และการมีส่วนร่วมภายในสถานศึกษาและในสังคมภายนอกสถานศึกษา

๔. ส่งเสริมการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติกลุ่มสาระต่างๆ ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

๕. ส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือหลักสูตร เพราะหลักสูตรถือว่าเป็นสาระการเรียนรู้ที่จะถูกปลูกฝังไว้ในความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนตลอดไปจุดมุ่งหมายที่สำคัญของหลักสูตร คือ การพัฒนาขั้น ๕ ได้แก่

๑. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีร่างกาย สุขภาพ พลานามัยที่แข็งแรง สมบูรณ์ สมส่วนคล่องแคล่วว่องไว มีพัฒนาการทางด้านร่างกายตามวัยและได้มาตรฐานสากล

๒. เพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้สึกโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและมีพัฒนาการไปตามลำดับขั้น

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีสติปัญญา ความรู้ และความสามารถ และการเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับตนเอง สังคมและโลก และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขในปัจจุบันและอนาคต

๔. เพื่อพัฒนาแรงขับและคุณสมบัติทางจิตใจของผู้เรียน ได้แก่ อารมณ์ เจตคติ คุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม

๕. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีจิตสำนึกทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ (การคิด)

รายละเอียดที่บรรจุไว้ในหลักสูตร หรือเนื้อหาของหลักสูตรคือส่วนสำคัญที่บรรจุไว้ในหลักสูตรแต่ละวิชา เนื้อหาของหลักสูตรควรเป็นไปตามแนวทางพุทธปรัชญาการศึกษาดังนี้

๑. มีเนื้อหาวิชาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาตัวร่างกาย ได้แก่ วิชาคหกรรมศาสตร์ วิชาพลานามัย วิชาสุขศึกษา เป็นต้น

๒. ควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างและฝึกฝนร่างกายให้แข็งแรงเช่นวิชาพลศึกษาการกีฬานันทนาการ เป็นต้น

๓. ควรมีเนื้อหาด้านการพัฒนาความรู้สึกรู้จักคิด ได้แก่ วรรณคดี ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา ชีววิทยา และนิเวศวิทยา เป็นต้น

๔. ควรมีเนื้อหาด้านการพัฒนาความคิดและการใช้สมอง ได้แก่ วิชาวรรณคดี คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สาขาต่างๆ คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

๕. ควรมีเนื้อหาด้านการพัฒนาอารมณ์ เจตคติ คุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น

๖. ควรมีเนื้อหาด้านการพัฒนาจิตสำนึกและการใช้เหตุผลทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ ได้แก่ วิชา ศีลธรรม จริยธรรม และสุนทรียภาพ สังคมศึกษา สังคมวิทยา สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติศึกษา เป็นต้น

เมื่อเราทราบถึงจุดมุ่งหมาย นโยบาย หน้าที่ของการศึกษาและครุตลอดถึงหลักสูตรและเนื้อหาของหลักสูตรตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาแล้วกิจกรรมการเรียนรู้หรือการเรียนการสอน ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนของการนำไปปฏิบัติจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและสภาพของผู้เรียน ดังนั้น จะยึดหลักปฏิบัติตามอริยสัจสี่และมรรคแปด ดังนี้

๑. ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

๒. ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยวิธีการแก้ปัญหาและการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งวิธีการเรียนเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

๓. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

๔. จัดสภาพภายในห้องเรียนและบริเวณสถานศึกษาและสภาพแวดล้อมภายนอกให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ส่งเสริมการมีวินัยในตนเองและการมีสมาธิของผู้เรียนแต่ละคนและการเรียนเป็นกลุ่มในบางครั้งตามความเหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเป็นคนดีในหมู่คณะ รู้จักแบ่งปัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งส่งผลต่อการเป็นพลเมืองดีของชาติ รู้จักเสียสละ แบ่งปัน การให้ และการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตยต่อไป

๕. ให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษเป็นรายบุคคล และต้องส่งเสริมเด็กเรียนเก่งให้เจริญงอกงามทั้งความรู้สึกรู้สึกและสติปัญญา

๖. คิดหาวิธีสอน และกิจกรรมและประสบการณ์ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน และสอดคล้องกับสื่อและเนื้อหา ความรู้และทักษะของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการถ่ายทอดวิชาความรู้หรือครูผู้สอนซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนามากที่สุดจะต้องมีคุณลักษณะความเป็นครูดังนี้

๑. เป็นผู้ให้วิทยาการ (สืบทายก) ได้แก่ การให้ความรู้ทางวิชาการและการประกอบอาชีพแก่ผู้เรียนรวมถึงต้องหมั่นค้นคว้าและหาความรู้

๒. มีหน้าที่ชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (กัลยาณมิตร) คือสอนให้รู้จักคิด มองความหมายของสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้อง รู้จักแสดงออกอย่างมีเหตุผล มีความรับผิดชอบและรู้จักดำเนินชีวิตที่ดี

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนผู้เรียนซึ่งเป็นบุคคลที่ต้องการพัฒนาให้เป็นพลเมืองที่ดี ถือเป็นเป้าหมายหลักของการที่ต้องปฏิบัติตนหรือวางตัวให้เหมาะสมเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ต้องปฏิบัติตนดังนี้

๑. เป็นผู้ที่มีความเคารพและศรัทธาต่อครู
๒. เป็นผู้รับฟังคำแนะนำของครู
๓. เป็นผู้ที่มีความพร้อมและมีวุฒิภาวะ รู้จักใช้เหตุผลและคุณธรรมในการตัดสินใจ

กระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพพลเมืองของไทยในทศวรรษหน้าถือเป็นเรื่องที่สำคัญเพราะเป็นเรื่องที่ไม่ไกลตัว เมื่อโลกปัจจุบันเป็นสังคมที่มีการแปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะทางด้านวัตถุนิยมสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขึ้นมามากมายเพียงเพื่อสนองตัณหาที่ไม่รู้จักพอ ยิ่งโลกมีวิวัฒนาการเจริญมากขึ้นเพียงใด ความเห็นแก่ตัว การขาดคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ก็ยิ่งมีมากขึ้นเพียงนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางแผนที่ดีว่าพลเมืองไทย สังคมไทย ประเทศไทย จะเดินหน้าไปในทิศทางใด พลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคม หากเสริมสร้างและพัฒนาพลเมืองได้ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รับการปลูกฝังด้านพุทธปรัชญาการศึกษา ซึ่งมีหลักทฤษฎีให้นำไปใช้อย่างหลากหลาย เช่น หลักไตรสิกขา หรือทางสายกลาง แบ่งได้ ๓ หมวด คือ ปัญญา (การเข้าใจและการคิดที่ถูกต้อง) ศีล (กฎ วินัย และศีลธรรม คือ การพูด การทำ และการเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง) สมานี (การสำรวม การคิดลุ่มลึก และมีสติ และความเพียรพยายาม คือ การมีความเพียร มีสติ และมีสมาธิที่ถูกต้อง) ดังนั้น การมีปัญญา ศีล และสมาธิ ย่อมทำให้คนมีการคิด การพูด และการทำที่ถูกต้องเสมอ สามารถพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สร้างจิตสำนึกที่ดี มีสัมมาทิฐิ พลเมืองไทย สังคมไทยก็จะเป็นสังคมที่น่าอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

สรุป

พุทธปรัชญาการศึกษา เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพพลเมืองของสังคมทุกสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยให้พลเมืองเป็นพลเมืองที่ดี เนื่องด้วยพุทธปรัชญาเป็นหลักความจริงที่พระองค์ทรงทรงแสดง (เอหิ ปสฺสโก โอปนยิโก) ให้ผู้คนได้ลองนำไปใช้แล้วจะได้เกิดเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ดีแก่สังคมนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาด้านการศึกษาหรือที่เรียกว่า “พุทธปรัชญาการศึกษา” (Buddhistic Philosophy of Education) ซึ่งได้แนกคิดมาจากพระพุทธศาสนา (Buddhism) จากพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การศึกษาในพุทธปรัชญา คือ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริง เข้าใจความหมายของชีวิต ทั้งดำรงชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับความจริง มีเหตุมีผล พุทธปรัชญา ได้นำหลักเหตุและผลไปวิเคราะห์และอธิบายความจริงและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายในโลก ได้ชี้แนะให้ทราบว่อะไรคือความเป็นเลิศ หรือความดีที่พึงปรารถนาในชีวิต และจะศึกษาปฏิบัติให้เป็นผลได้อย่างไร ตามทัศนะของผู้เขียนเชื่อว่าการวางรากฐานการพัฒนาประเทศจะต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคนหรือพลเมือง ด้วยการศึกษาก่อนเพราะหากคนหรือพลเมืองของประเทศมีการศึกษา มีความรู้ มีปัญญา มีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีคุณธรรมจริยธรรม “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้พร้อมทั้งอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพ” แล้วคนหรือพลเมืองก็จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงให้กับครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติต่อไป เพราะการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาคือการพัฒนาคน คนคือเครื่องมือของการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

สาโรช บัวศรี,ศ.ดร. การศึกษาและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการจัดสร้างอนุสาวรีย์ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี. งานยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙.
พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์,รศ.ดร.). พุทธปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนครศรีอยุธยา:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
ไพฑูริย์ สีนลารัตน์.๒๕๕๕. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระธรรมปิฎก(ปอ.ปยุตฺโต).๒๕๕๖.Sustainable Development การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

สมัคร บุราวาส, พุทธปรัชญา:มองพุทธศาสนาด้วยทรรศนะทางวิทยาศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:สยาม,
๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต). อนาคตการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,๒๕๒๔.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง,พุทธปรัชญาเบื้องต้น. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,กรุงเทพฯ:๒๕๓๖

คณาจารย์ภาคปรัชญาและศาสนา,พุทธปรัชญา. คณะมนุษยศาสตร์,ม.ช.๒๕๔๖.เอกสารประกอบการสอน. พุทธ
ปรัชญาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๕.